KARAÇAY-MALKAR NART DESTANLARININ KADIN KAHRAMANI: SATANAY BİYÇE

ADİLHAN ADİLOĞLU

Kafkasya coğrafyasında yaşayan halkların ortak kültür ürünlerinden biri olan Nart destanları, Karaçay-Malkar Türklerinin halk edebiyatında da önemli bir yer teşkil etmektedir. Nart destanları, Karaçay-Malkar Türkleri dışında, Adige (Çerkes), Abhaz-Abaza, Oset, Çeçen-İnguş ve Kumuk Türklerinin folklorunda da yer almaktadır. Genel olarak Kafkas Nart destanları birçok yönden birbirlerine benzemekle birlikte bu destanların her birinin kendisine has birtakım millî vasıfları barındırdığı ve aralarında bazı farklılıkların olduğu dikkat çekmektedir. Sözgelimi, Adige (Çerkes) ve Abhaz-Abazaların Nart destanları eski Yunan mitolojisiyle benzerlikler gösterirken, Karaçay-Malkar Türklerinin Nart destanları ise eski Türk mitolojisiyle yakınlık göstermektedir (Adiloğlu, 1997:577).

G.N. Potanin, Kafkas Nart destanlarının kökenini Altaylı kavimlere yani Türk-Moğol kültürüne bağlamaktadır. Ona göre, Türk-Moğol destanlarıyla büyük benzerlikler gösteren Kafkas Nart destanlarının teşekkülünde Altaylı göçebe kavimlerin büyük rolü vardır (Potanin, 1899:1-4, 384-508, 841-856). A.N. Dyaçkov-Tarasov Nart destanları için şöyle söylemektedir: "Orta Asya'dan Avrupa'ya gerçekleşen büyük göç sırasında Kafkasya bölgesi yol güzergahı üzerindeydi. Karaçay-Malkar Nart destanlarında bu büyük göçün izleri çok açık bir şekilde görülmektedir. Nart destanlarında iyilik ile kötülüğün, karanlık ile aydınlığın savaşması, yer altı ve yer üstündeki birtakım yaratıklar ve devler ile Nart kahramanlarının mücadeleleri anlatılmaktadır. Bu konuların tamamı bütün göçebe halkların destanlarında da görülmektedir." (Dyaçkov-Tarasov:1898:72). M.V. Rklitskiy ise diğer Kafkas Nart destanlarındaki başı sonu belli olmayan ve bazı anlaşılmaz karmaşık bölümlerin Karaçay-Malkar Nart destanlarında açıklığa kavuştuğunu söylemektedir (Rklitskiy, 1927:28).

Karaçay-Malkar Nart destanlarında, tarih öncesine ait birtakım olağanüstü olaylar ve kahramanlar anlatılmaktadır. Yani destanlarının merkezinde olaylar ve kahramanlar vardır. Kahramanların hayat tarzı, yaşadıkları yurtlar ve tabiatla ilgili tasvirler geri planda kalmaktadır. Destanlarda Nart kahramanlarının yiğitlikleri, düşmanlarına karşı yaptıkları mücadeleler, "emegen" adı verilen çirkin ve insanüstü dev yaratıklarla yaptıkları savaşlar anlatılır. Nart kahramanları daha çok yiğitlik ve dinamizm yönünden karakterize edilmektedir. Onların savaş tutkuları, cesaretleri, halkı birtakım canavar ve devlere karşı korumaları; halkın hayatını kolaylaştırmak için gösterdikleri çabalar ve buldukları pratik çözümler Nart kahramanlarının en belirgin özellikleridir. Olağanüstü özelliklerle kuşatılan Nart kahramanları yiğitliğin, cesurluğun ve mertliğin sembolüdürler. Onlar korkunun ne olduğunu bilmezler ve hatta ölümden bile korkmazlar. Bunun dışında, Nart kahramanlarının her birinin kendine has bazı özellikleri de vardır. Bu yönüyle Nart destanlarındaki kahramanlar "tip" değil, hepsi farklı birer "karakter"dir. Karaçay-Malkar

Nart destanlarına göre, Nart kahramanlarının yaşadıkları yerler Kafkasya'da Koban vadisi dolaylarıdır. Ancak Nart kahramanlarının seferlere çıktıkları ve savaştıkları yerler İtil ırmağından Hazar denizinin güney kıyılarına kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır (Adiloğlu, 1993:7-9).

Karaçay-Malkar Nart destanlarında, Dede Korkut boylarına benzer bir şekilde, her bir kahramanın kendisine ait bağımsız bir veya birkaç destanı vardır, fakat hepsi birden ayrıca büyük bir bütün oluşturmaktadır. Bütün Türk boylarının sözlü geleneğinde olduğu gibi, Karaçay-Malkar Nart destanlarının büyük bir kısmı "cır" (destan) yani manzum şekilde ve belli bir ezgiyle söylenmektedir. Fakat destanların bir kısmı manzum-mensur karışık, bir kısmı da sadece mensur şekildedir. Destanların manzum-mensur karışık ve sadece mensur olan bölümlerin nesir kısımlarında, Dede Korkut boylarında olduğu gibi, manzumeye yakın bir ifade yoktur. Bunların anlatımında kullanılan dil bildiğimiz hikaye tarzındadır. Manzum şekildeki destanların nazım ölçüsü hece ölçüsü olmakla birlikte bir ölçü bütünlüğü görülmemektedir. Destanların nazım birimi ise genellikle ikişerlik mısralar (beyit) şeklindedir (Adiloğlu, 1993:7-9). Karaçay-Malkar Nart destanlarının manzum şekilde olanlarının en büyük özelliği ezgili olmasıdır. Karaçay-Malkar Nart destanları "cırçı" adı verilen ozanlar tarafından icra edilir. Halkın toplandığı bir yerde ozanların en usta olanı destan icra eder, diğer ozanlar veya usta ozanın çırakları da usta ozanın hemen arkasında bulunurlar ve Karaçay-Malkar Türkçesinde "ejiw" denilen bir tür vokalle ona eşlik ederler. Karaçay-Malkar Nart destanları hakkında ilk bilgileri veren P. Ostryakov notlarında şöyle söylemektedir: "Karaçay-Malkar ozanları, sıbızğı (kaval) adı verilen müzik aletiyle ve küçük tahta parçalarının belli bir tempoyla birbirine vurularak ortaya çıkarılan armoni eşliğinde destanlar söylerler. Ozanlarının çevresine toplanan kimseler de büyük bir dikkat ve hayranlıkla onları dinlerler. Destanların her birinin kendisine ait farklı bir ezgisi vardır." (Ostryakov, 1879:700).

Karaçay-Malkar Türkçesinde ve Kafkas dillerinde kullanılan "nart" kelimesinin anlam olarak Türkçedeki tam karşılığı "alp" kelimesidir. Yani "nart" kelimesi; "yiğit, cesur, mert, kahraman" ve benzeri birçok kelimenin anlamını bünyesinde toplayan bir kelimedir. "Nart" veya "Nartlar" kelimesi destanlarda bahsi geçen kahramanlar topluğunu ifade etmektedir. "Nart" kelimesinin anlamı hakkında en güzel tarifi Safar-Aliy Orusbiy yapmıştır: "Karaçay-Malkar Türklerinde bir kimseyi övmek için söylenebilecek en güzel söz 'Nart gibi güzel endamlı ve her bakımdan mükemmel vasıflara sahip kişi' şeklindedir. Karaçay-Malkar Türkleri bir kimsenin herhangi bir davranışını çok beğendiği zaman o kimseyi takdir etmek için 'Nartça' (Nart gibi) yakıştırmasını yapar. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, Karaçay-Malkar Türklerindeki 'nart' kelimesi 'her bakımdan mükemmel vasıflara haiz kimse' anlamına gelmektedir. Halktan derlediğim malzemeye göre Nartlar uzun boylu, iri yapılı, güçlü, dayanıklı, sert duruşlu, zor işlerin kolayca üstesinden gelebilen kahraman özelliklerine sahip kimselerdir. Nartlar hayatın zorluklarıyla karşılaşmaktan ve bu zorluklarla mücadele etmekten zevk almaktadırlar. Nartlar bir sefere çıktıkları zaman birtakım zorluklarla ve engellerle karşılaşmayı arzu ederler. Böylece onlar kendi yiğitliklerini sınamış olacaklardır. Karaçay-Malkar Türkleri, Nartları işte bu şekilde anlatırlar." (Urusbiyev, 1881:II).

"Nart" kelimesinin kökeni hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerin içerisinde en mantıklı ve kabul edilebilir olanı Prof. Dr. Magomet Habiç'in görüşüdür. M. Habiç, "nart" kelimesinin Moğolca "meşhur, ünlü, tanınmış, önemli" anlamlarına gelen "nert" kelimesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Habiçlanı, 1973:217-219). "Nart" kelimesinin kökeni hakkında daha iyi bir açıklama ortaya konulana kadar, Moğolcadaki "nert" kelimesinin Karaçay-Malkar Türkçesi ile Kafkas dillerinde kullanılan "nart" kelimesine kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz.

Karaçay-Malkar Nart destanlarında anlatılan kahramanların tamamına yakını erkeklerden oluşmaktadır. Fakat bu destanlarda anlatılan bir kadın kahraman vardır ki, destanların içerisindeki konumu ve sahip olduğu özellikleri bakımından erkek kahramanların hepsini geri planda bırakmaktadır. Bu kadın kahraman Nartların bilgesi ve yol göstericisi olan Satanay Biyçe'dir. Satanay Biyçe, Nartların lideri olan Örüzmek'in karısıdır. Fakat başta kocası Örüzmek olmak üzere bütün Nart kahramanlarını perde arkasından yöneten Satanay Biyçe'dir. Satanay Biyçe birtakım doğa üste güçlere sahiptir. Olacakları önceden bilir. Sihir yapma gücü vardır. Nart kahramanlarına akıl veren, onları çeşitli tehlikelerden kurtaran Satanay Biyçe'dir. Bu yüzden Nart kahramanları Satanay Biyçe'ye danışmadan hiçbir işe kalkışmazlar. Nart kadınlarına yünden çuha yapmayı, elbise dikmeyi, ekmek pişirmeyi, boza yapmayı, sütten peynir ve yoğurt yapmayı ve bunun gibi birçok şeyi Satanay Biyçe öğretmiştir. Karaçay-Malkar Nart destanlarının kadın kahramanı Satanay Biyçe, başta Dede Korkut boyları olmak üzere eski Türk destanlarında anlatılan "alp tipi kadın" karakteriyle paralel olarak, daha çok bilgisiyle, zekâsıyla, becerikliliğiyle ve sahip olduğu birtakım doğa üstü güçleriyle ön plana çıkmaktadır.

"Satanay Biyçe" kelimesinin kökeni pek çok görüş ileri sürülmüştür. "Satanay Biyçe" kelimesindeki ikinci kelime olan "biyçe" kelimesi Türkçe olup bir unvan ismidir. Bu kelime "biy" (bey) ile "çe" eşitlik hal ekinin birleşmesinden meydana gelmiş olup "prenses" ve "tanrıça" anlamlarına gelmektedir. Üzerinde tartışılan asıl kelime "Satanay" ismidir. Bu kelimeyle ilgili görüşlerden birkaçı şöyledir: Çerkes araştırmacılara göre "Setenay" veya "Sataney" kelimesi Adige (Çerkes) dilindeki "se" (bıçak, kılıç) kelimesi ile "tın" (vermek) fiilinin birleşmesinden meydana gelmiştir ve buna göre "bıçak~kılıç veren" anlamına gelmektedir (Özbay, 1990:18). M. Habiç'e göre "Satanay" kelimesi Sogdca kökenli "şad" (yüksek rütbeli asker) ve Türkçe "anay" (anne) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Habiçlanı, 1973:226). Umar Bayramuk ise Karaçay-Malkar Nart destanlarında da anlatıldığı üzere "Satanay" kelimesinin "sata" (kırmızı mercan taşı) ve "anay" (anne) kelimelerinin birleşmesinden meydana geldiğini ileri sürmüştür (Bayramuqlanı, 1982:255). Bunlardan başka "Satanay" kelimesinin "sat" (kutsal) ve "anay" (anne) kelimelerinin birleşmesinden meydana geldiğini; "satan" (çok güzel) + "ay" (Ay) kelimelerinin birleşmesinden meydana geldiğini ileri sürenler de olmuştur (Laypanov-Miziyev, 1983:66).

Georges Dumezil, yukarıdaki görüşlerden farklı olarak, Kafkas Nart destanlarındaki "Satanay" ile Alan kralının güzel kızı "Satinik"in birbirleriyle ilişkili olduğunu söylemekte, hatta bu ikisinin aynı kişiler olduğunu ileri sürmektedir (Dumezil, 1976:170). Gerçekten de tarihte Alan kralının "Satinik" adında bir kızı vardır. Tarihî kayıtlarda,

Alanlar ile Ermeniler arasında geçen bir savaşta, Alan kralının oğlu Ermeniler tarafından esir alındığından ve taraflar arasında süren uzun görüşmelerden sonra, Ermeni kıralı Artaşes ile Alan kralının güzel kızı Satinik'in evlenmesiyle Alanlar ile Ermeniler arasında barış yapıldığından bahsedilmektedir (Kırzıoğlu, 1992:38-39). Tarihte gerçekten yaşamış kişilerin birtakım değişikliklere uğrayarak destanlara girmesi mümkündür. G. Dumezil'in Nart destanlarındaki "Satanay" adlı kadın kahraman ile Alan kralının kızı "Satinik" arasında bir bağlantı kurması göz ardı edilmeyecek bir fikirdir.

Bana göre "Satanay" kelimesinin "şeytan" veya "şeytanî" kelimeleriyle bir ilgisi vardır. Karaçay-Malkar Nart destanlarındaki "Satanay" ile Oset Nart destanlarındaki "Satana" veya "Şatana"nın birtakım sihir güçlerine sahip olduğu, gaipten ve gelecekten haber verdiği bolca işlenmektedir. Hatta, Karaçay-Malkar Nart destanlarında "Satanay" ismi birçok yerde "Bilgiç Satanay" (Kâhin Satanay), Qurtxa Satanay" (Büyücü Satanay) ve "Obur Satanay" (Cadı Satanay) şeklindeki epitetlerle geçmektedir. Bilindiği gibi büyücülük, kâhinlik vb. gibi işler eski toplumlarda "şeytan işi" olarak kabul edilirdi. Büyük bir ihtimalle, toplum tarafından sevilmekle birlikte büyücülük, kâhinlik gibi "şeytanî" işlerde uğraştığından dolayı kendisinden korkulan, çekinilen bir kadın bir şekilde Nart destanlarına girmiştir. Belki bu kadın, gerçekte başka bir ismi olan, fakat büyücülük ve kâhinlik gibi birtakım "şeytanî" işlerle uğraştığından dolayı "Satinik" adıyla anılan Alan kralının güzel kızı da olabilir.

Satanay Biyçe'nin adı Karaçay-Malkar Nart destanlarının hemen hemen her bölümünde geçmektedir. Bununla birlikte doğrudan Satanay Biyçe'yle ilgili ve sadece ona mahsus üç bölüm vardır. Bunlardan birincisi, Satanay-Biyçe'nin olağanüstü doğumu ve çocukluk döneminin anlatıldığı "Ariuw Satanay" (Güzel Satanay) adlı bölümdür. Bu bölüm manzûm şekilde olup bir ezgiyle söylenmektedir. Bu metnin vezni hece ölçüsü olmakla birlikte metinde bir ölçü bütünlüğü görülmemektedir. Metnin nazım birimi ikişerlik mısralar (beyit) şeklindedir. İkincisi, kocası ve aynı zamanda Nart kahramanlarının lideri olan Örüzmek'in ağır yaralı olması sebebiyle, Satanay Biyçe'nin Nart askerlerinin sevk ve idaresini eline alarak Demir-Kapı ordusuna karşı yaptığı savaşın anlatıldığı "Satanay Temir-Qapunu Askerin Xorlaydı" (Satanay Demir-Kapı Askerlerini Yeniyor) adlı bölümdür. Bu bölüm nesir şeklindedir. Son olarak "Satanay Biyçe bla Nartlanı Cerden Kökge Uçxanlarını Üsünden Tawrux" (Satanay Biyçe ile Nartların Yeryüzünden Gökyüzüne Uçtukları Hakkında Hikaye) adlı üçüncü bölümde ise Satanay Biyçe ve diğer Nart kahramanlarının yeryüzünü terk ederek gökyüzüne gittikleri ve orada yaşamaya devam ettikleri anlatılmaktadır. Bu bölüm de nesir şeklindedir.

Karaçay-Malkar Nart destanlarının kadın kahramanı Satanay Biyçe'ye mahsus bu üç bölümü bir bütün halinde ele alarak tipolojik motifler yönünden şu şekilde değerlendirebiliriz:

I. HAZIRLIK EPİZODU

1. Zaman

Satanay Biyçe'ye mahsus bu üç bölümde anlatılan olayların hepsi belirsiz bir zaman içerisinde geçmektedir. Metinlerdeki olaylar geçmiş zaman kipiyle anlatılmakla bir-

likte belli bir tarih veya dönemden söz edilmemektedir. Bunun sebebi ise bu metinlerin muhtevasının daha çok mitolojik unsurlardan meydana gelmiş olmasıdır.

2. Mekân

Metinlerde anlatılan olayların hangi mekânlarda gerçekleştiği genel olarak belirsizdir. Fakat "Satanay Demir-Kapı Askerlerini Yeniyor" adlı bölümde "Hazar Denizi"nden, bugünkü Çeçenistan ile Dağıstan arasında uzanan "Argın" nehrinden ve Hazar denizinin batı kıyısındaki "Demir-Kapı" yani tarihi "Derbent" şehrinden bahsedilmektedir (Haciyeva, 1994:105). Fakat bu mekân isimleri Nartların yaşadığı mekânları değil, onların düşmanlarının yaşadığı yerleri ifade etmektedir.

3. Anne-Babanın Tanıtımı ve Kahramanın Olağanüstü Doğumu

Satanay Biyçe'nin babası Güneş, annesi de Ay'dır. Satanay Biyçe gökyüzünde doğmuştur. Satanay Biyçe doğduktan kısa bir süre sonra denizlerin hakimi olan "Suw Celmawuz" tarafından kaçırılır ve bir adaya hapsedilir. Satanay Biyçe'nin babası ve annesi bu duruma çok üzülürler. Bu yüzden Güneş ve Ay tutulması olur. Gündüzler ve geceler zifiri karanlığa dönüşür. Kızlarının kaçırılmasından dolayı, Güneş öfkelendiği zaman yeryüzünü sıcaktan kasıp kavuruyor, denizleri ve ırmakları kurutuyormuş. Ay ise üzüntüden ağladığı zaman gözyaşları sel olup yeryüzündeki denizleri ve ırmakları taşırıyormuş (Haciyeva, 1994:71, 299).

Kahramanın babasının Güneş, annesinin Ay olması, gökyüzünde doğması gibi mitolojik unsurlar, birtakım tabiat afetlerinin kahramanın kaçırılmasıyla sebeplendirilmesi, onun ileride doğa üstü güçlere sahip bir karakter şeklinde karşımıza çıkacağının ilk işaretleridir.

4. Kahramanın Çocukluğu ve Ad Alması

Suw Celmawuz, Satanay Biyçe'yi bir adaya hapsettikten sonra denizin altına girip uykuya dalar. Satanay Biyçe yıllarca bu adada mahsur kalır. Satanay Biyçe'yi denizlerin tanrıçası olan "Suw Anası" büyütür. Suw Anası, Satanay Biyçe'yi çok seviyor ve ona büyük şefkat gösteriyormuş. Fakat Satanay Biyçe yine de çok mutsuzmuş. Sürekli babasını ve annesini düşünüp ağlıyormuş. Satanay Biyçe'nin böyle çok mutsuz olduğu zamanlarda Suw Anası oynaması için ona yakut, elmas gibi kıymetli mücevher taşlarını verirmiş. Satanay Biyçe bu kıymetli taşların içinde en çok "sata" taşıyla (kırmızı mercan taşı) oynamayı severmiş. Bu yüzden Suw Anası ona "Satanay" ismini vermiş (Haciyeva, 1994:299).

Satanay Biyçe çocukluğunu bir adada tutsak olarak geçirmektedir. Deniz Tanrıçasından çok büyük sevgi ve şefkât görse de anne ve babasından ayrı olduğu için çok mutsuzdur. Yani kahraman bir çeşit çile dönemi yaşamaktadır. Kahramanın ad alması ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. Buna göre Karaçay-Malkar Türkçesinde "kırmızı mercan taşı" anlamına gelen "sata" taşı Satanay Biyçe'nin adına kaynaklık etmiştir. "Sata" taşı eski Türk kültüründe kutsal sayılan ve yağmur yağdırmak için kullanılan "yada" taşıyla ilgilidir. Fakat bunun yanı sıra Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lûgati't-Türk adlı eserinde karşılığı doğrudan "mercan" şeklinde verilen "sata" kelimesi de geçmektedir (Kaş-

garlı, 1992/III:218). Metinde "sata" taşının yakut ve elmas gibi kıymetli taşlarla eşdeğer olarak verilmesi bu taşın da mutlaka sıra dışı bir özelliğe sahip olmasından ileri gelmektedir. Bununla birlikte, metinde "Satanay" adına böyle bir açıklama getirilmesinin sebebi, "sata" kelimesi ile "Satanay" kelimesi arasındaki şekil benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Muhtemel olarak destanın yaratıcısı da bu şekil benzerliğinden hareketle böyle bir epizod meydana getirmiştir.

5. Kahramanın Tutsaklıktan Kurtulması

Satanay Biyçe uzun yıllar bir adada tutsak kalır. Bir gün bu adadan kaçmaya karar verir. Denizde başı boş yüzen bir kayın ağacı görür. Satanay Biyçe bu kayın ağacına binerek adadan kaçar. Epey bir zaman denizde sürüklendikten sonra karaya gelir. Satanay Biyçe karaya geldiğinde baygın haldedir. Birtakım tuhaf görünüşlü ucubeler onu alıp bir ormana götürürler. Ucubeler, Satanay Biyçe'ye gayet iyi bir şekilde bakıp onu tedavi ederler (Haciyeva, 1994:72).

6. Kahramanın Bir Engelle Karşılaşması

Bir gün Satanay Biyçe ile ucubeler ormanda dolaşırlarken bir tepeye rast gelirler. Bu tepe bir anda çirkin bir deve dönüşür. Çok korkan ucubeler hemen ormana kaçarlar. Satanay Biyçe ise devle karşı karşıya kalır. Çirkin dev, Satanay Biyçe'yi yakalamak için atıldığı sırada Satanay Biyçe başındaki örtüyü açınca çirkin devin tek gözü Satanay Biyçe'nin yüzünden gelen ışıktan kamaşır ve kör olur. Bunun üzerine çirkin dev çok öfkelenir. Yerden aldığı kayaları sağa sola fırlatır. Tek gözü kör olan çirkin dev Satanay Biyçe'yi yakalayayım derken uçurumdan yuvarlanır ve parçalanarak ölür. Satanay Biyçe böylece çirkin devden kurtulmuş olur (Haciyeva, 1994:72).

7. Kahramanın Eğitimi ve Yetişmesi

Satanay Biyçe çirkin devden kurtulduktan sonra günlerce bu ıssız ormanda tek başına kalır. Bir gün ormanda dolaşırken tesadüfen Nartların köyüne gelir. Satanay Biyçe köyün girişinde köyün cadısıyla karşılaşır. "Tohana" adındaki bu cadı kadın bütün Nart yurdunun baş cadısıdır. Cadı kadın, Satanay Biyçe'nin doğa üstü özelliklere sahip olduğunu anlar ve onu alıp evine götürür. Satanay Biyçe uzun yıllar bu cadı kadının evinde kalır. Cadı kadın bütün bildiklerini Satanay Biyçe'ye öğretir. Ayrıca cadı kadın Satanay Biyçe'nin gizli kalmış doğa üstü kabiliyetlerini ortaya çıkarır ve Satanay Biyçe'ye bu doğa üstü kabiliyetlerini kullanmasını öğretir. Böylece Satanay Biyçe, cadı kadının yanında, olacakları önceden bilen, gaipten haber veren ve sihir gücüne sahip olan biri olarak yetişir (Haciyeva, 1994:72-73, 104-105).

8. Kahramanın Evlenmesi

Bu üç metinde, Satanay Biyçe'nin evlenmesiyle ilgili geniş ve ayrıntılı bir epizoda rastlanmamaktadır. Metinlerde kısa bir şekilde, Satanay Biyçe'yi yetiştiren cadı kadının, Nartların lideri olan Örüzmek adlı kahramana Satanay Biyçe'den bahsettiği ve daha sonra Örüzmek ile Satanay Biyçe'nin evlendiği anlatılmaktadır (Haciyeva, 1994:73).

9. Kahramanın Olağanüstü Özellikleri ve Çevresine Faydası

Nart kahramanlarına akıl veren, sahip olduğu doğa üstü güçleri sayesinde Nartları çeşitli tehlikelerden kurtaran Satanay Biyçe'dir. Nartların her türlü müşkülünü çözen yine Satanay Biyçe'dir. Bu yüzden Nartlar, Satanay Biyçe'ye danışmadan hiçbir işe kalkışmazlar. Satanay Biyçe Nart kadınları için kumaş dokuma makinesini ve kirmanı icat etmiştir. Böylece Nart kadınları yünden iplik imâl etmeyi, iplikten de kumaş dokumayı Satanay Biyçe sayesinde öğrenmişlerdir. Ayrıca elbise dikmeyi, ekmek pişirmeyi, boza yapmayı, sütten peynir ve yoğurt yapmayı ve bunun gibi birçok şeyi Satanay Biyçe'den öğrenmişlerdir. Nartlar önceden eti çıplak ateş üzerinde pişirerek yerlermiş. Bu yüzden Satanay Biyçe bir tencere imâl etmiş ve Nartlara eti suda haşlamayı öğretmiş. Bunun dışında, Satanay Biyçe yeryüzündeki bütün ağaçların ve bitkilerin dilini bilmekte ve onlarla konuşabilmektedir. Bu sayede bütün hastalıkların çaresini bitkilere sorup öğrenmekte ve bitkilerden her türlü hastalığın ilacını yapabilmektedir (Haciyeva, 1994:105, 300).

II. KAHRAMANLIK EPİZODU

1. Kahramanın Düşman Hakkında Haber Alması

Bir gece Nartlara kötü bir haber gelir. Söylenenlere göre Demir-Kapı ordusu, Nart ülkesini yağma etmek üzere yola çıkmıştır. Nartların lideri olan Örüzmek ise ortalarda yoktur. Bu yüzden Nartlar telaşa düşerler. Satanay Biyçe, Örüzmek'in nerede olduğunu anlamak için sihirli aynasına bakar. Örüzmek'in ağır yaralı şekilde bir mağarada yattığını görür. Hemen, Örüzmek'i alıp getirmesi için büyük oğlunu gönderir. Oğlu kanatlı atıyla giderek babasını o mağaradan alıp getirir. Satanay Biyçe bitkilerden hazırladığı merhemleri Örüzmek'in yaralı yerlerine sürer. Fakat, Örüzmek çok ağır yaralı olduğu için ayağa kalkacak halde değildir. Bunun üzerine Satanay Biyçe, Demir-Kapı ordusuna karşı savaşmak üzere Nart askerlerinin sevk ve idaresini kendisi almaya karar verir (Haciyeva, 1994:105).

2. Kahramanın Savaş Hazırlığı

Satanay Biyçe ilk olarak Nartların demircisi Debet'e bir gün bir gece içerisinde bin adet kılıç, bin adet yay ve yirmi bin adet de ok hazırlatır. Debet'in hazırladığı silahların ucuna yılan zehiri sürer. Daha sonra Satanay Biyçe bir gün bir gece içerisinde bin adet asker elbisesi hazırlayıp Nart askerlerini giydirir (Haciyeva, 1994:105).

3. Kahramanın Kılık Değiştirmesi

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Satanay Biyçe, Örüzmek'in kıyafetlerini giyer, onun silahlarını kuşanır ve yüzünü de Örüzmek'e benzetir (Haciyeva, 1994:105).

Daha önce, Satanay Biyçe'nin "alp tipi kadın" karakteriyle paralel olarak daha çok bilgisiyle, zekâsıyla ve bunlara ek olarak doğa üstü güçleriyle ön plana çıktığını söylemiştik. Burada da Satanay Biyçe'nin düşmanla savaşmak üzere kılıç kuşandığını görmekteyiz. Fakat bu durum onun içerisinde bulunduğu toplum tarafından bilinen konumunu değiştirmez. Çünkü Satanay Biyçe düşmanla savaşmak üzere kılıç kuşanıp ordunun başına geçse bile doğa üstü güçleri sayesinde kocası Örüzmek'in kılığına girmiştir.

Yani sonuçta ordunun başına geçen komutan onlara göre Satanay Biyçe değil, Örüzmek'tir. Nart askerleri ordunun başındaki komutanın Örüzmek olduğunu görmektedirler. Halbuki o aslında Satanay Biyçe'dir. Fakat Nart askerleri bunu hiçbir zaman bilmeyeceklerdir.

Satanay Biyçe her ne kadar toplum içerisinde konum itibariyle yüksek bir seviyede ise de bu epizottan Nartlarda ata erkil bir yapının hakim olduğu anlaşılmaktadır. Satanay Biyçe yönetici veya buyruk verici değil, daha çok danışma merciîdir. Her halükârda Satanay Biyçe'nin söyledikleri yapılmaktadır. Fakat icraatlar onun söylemesiyle veya buyruğuyla değil, toplumun resmî yöneticisinin buyruğuyla yerine getirilmektedir. Sonuç olarak destanın yaratıcısı Satanay Biyçe'yi bizzat kendi gerçekliğiyle bir alp tipi kadın haline getirmemiş, ordunun komutanlığına bir kadını uygun görmemiştir. Bu yüzden de Satanay Biyçe'yi kocası Örüzmek'in kılığına sokmuştur.

4. Kahramanın Yola Çıkması

Örüzmek'in kılığına giren Satanay Biyçe, Nart askerlerinden oluşan ordusuyla birlikte, Demir-Kapı ordusunun Nart ülkesine girmesini önlemek üzere yola koyulur. Satanay Biyçe ve Nart ordusu Hazar denizi kıyılarına kadar gelirler. Burada biraz dinlendikten sonra Argın ırmağı kenarına kadar ilerleyip burada karargâh kurarlar (Haciyeva, 1994:105).

5. Düşmanın Tanıtılması

Demir-Kapı'nın ordusu dev yaratıklardan kurulmuştur. Bunlar alınlarında tek bir gözü vardır. Vücutları çok pis kokmaktadır. İğrenç ve ürkütücü bir görünüm sergilemektedirler. Her birinin elinde on kulaç uzunluğunda bir mancınık, sırtlarında da içi büyük ve sivri taşlarla dolu sığır derisinden yapılmış heybeler bulunmaktadır (Haciyeva, 1994:105-106).

6. Savaş ve Düşmanın Cezalandırılması

Devler, Nartları görünce saldırıya geçerek mancınıklarla sivri taşları atmaya başlarlar. Nart askerleri de zehirli oklarını fırlatırlar. Fakat Nartların fırlattığı oklar dev askerlere işlemez. Bunun üzerine Satanay Biyçe, bir bölük askerin kendisiyle kalmasını, diğer askerlerin hepsinin Hazar denizi kıyılarına doğru çekilmesini söyler. Daha sonra, Satanay Biyçe kendisiyle kalan askerlerle birlikte yakındaki bir koruluğa gider. Burada yüz tane büyük kazan içerisinde et pişirir. Et kazanlarının içine zehirli bitkilerden de koyar. Daha sonra yanında kalan askerleri de alıp Hazar denizi kıyılarına doğru kaçar. Onları takip eden devler koruluktaki içi etle dolu kazanları görünce çok sevinirler ve savaşı unutup etleri yemeye koyulurlar. Zehirli etleri yiyen devlerin hepsi orada ölür (Haciyeva, 1994:106).

Nartlar, fizikî yönden kendilerinden daha güçlü olan düşmanı, bilek gücüyle değil, akıl ve hileyle yenmektedirler. Bu da Örüzmek kılığına girmiş olan Satanay Biyçe'nin sayesinde olmaktadır. Ordunun başında Örüzmek kılığına girmiş Satanay Biyçe değil de, Örüzmek'in bizzat kendisi olsaydı, muhtemelen Nartlar düşmanlarına yenilmiş olacaklardı.

7. Zafer ve Yurda Geri Dönüş

Devlerin arkasından gelen Demir-Kapı'nın insanlardan kurulu ordusu, devleri ölmüş vaziyette görünce kendi başlarına Nartları takip ederek onlarla savaşmaya cesaret edemezler. Onları, Hazar denizi kıyılarında bekleyen Satanay Biyçe, sihirli aynasına bakarak Demir-Kapı ordusunun bu durumunu anlar ve Nart ordusunu karşı saldırıya geçirir. Nartlar, Demir-Kapı askerlerinin yarısını öldürüp, yarısını da esir alırlar. Daha sonra, Satanay Biyçe ve Nart askerleri bütün ganimeti toplayıp sağ esen bir şekilde kendi yurtlarına dönerler (Haciyeva, 1994:106).

III. SONUÇ EPİZODU

1. Sonun Başlangıcı

Nartlar yeryüzündeki bütün çirkin dev yaratıkları ve canavarları öldürmüşlerdir. Artık Nartların yeryüzünde yapacağı bir iş kalmamıştır. Bunun üzerine Gök Tanrısından bir buyruk gelir ve Nartlar kanatlı atlarıyla gökyüzüne uçarak dünyayı terk ederler. Satanay Biyçe ise dünyadaki görevini henüz tamamlamadığı için yeryüzünde kalır. Uzun yıllar boyunca yeryüzünde yaşayan insanlara pek çok şey öğretir. İnsanlara ekmek pişirmesini, boza yapmasını, ateş yakmasını; kadınlara taşlarla fal bakmasını, erkeklere de hayvanların kürek kemiğiyle fal bakmasını öğretir.

Burada, Nartların dünya dışı varlıklar olduğu ve belli görevleri yerine getirmeleri için Gök Tanrı tarafından dünyaya gönderildikleri açık bir şekilde ifade edilmektedir. Destanın yaratıcısı normal insanlardan farklı olarak olağanüstü özelliklerle donatılmış olan Nartları dünya dışı varlıklar olarak tahayyül etmektedir. Buna göre Nartlar Gök Tanrı'nın dünyaya göndermiş olduğu kusursuz varlıklardır. Nartların görevi dünyadaki çirkin dev yaratıkları ve canavarları ortadan kaldırmaktır. Satanay Biyçe'nin görevi ise diğerlerine göre daha farklıdır. Onun görevi dünyadaki insan medeniyetinin gelişmesine yardımcı olmaktır ve henüz bu görev tamamlanmamıştır.

2. Kahramanın Rüya Görmesi

Satanay Biyçe bir gün "Yeryüzünde yapacak bir işim kalmadı, artık beni de Nartların yanına alın" diye Gök Tanrısına yalvarır. Daha sonra Satanay Biyçe bir gece rüyasında: "Dağların zirvesindeki Nart mâbedine çık, Gök Tanrısı gökyüzünden sana bir urgan sarkıtacak ve seni kendi yanına alacak" şeklinde bir ses duyar.

Satanay Biyçe artık görevini tamamlamıştır. Dünyadaki insanların medenî gelişiminde yardımcı olacağı bir şey kalmamıştır. Bu yüzden de Gök Tanrı'dan kendisini yanına almasını istemektedir. Satanay Biyçe'nin bu isteği rüya yoluyla cevaplandırılmaktadır. Gök Tanrı, Satanay Biyçe'ye rüyasında onu kendi yanına alacağını müjdelemektedir.

3. Kahramanın Sonu

Satanay Biyçe rüyasında tarif edilen yere gider. Gökyüzünden bir urganın sarkıtıldığını, urganın ucunda da büyük bir sepetin olduğunu görür. Satanay Biyçe hemen bu sepetin içine girip oturur ve gökyüzüne doğru hareket eder. Satanay Biyçe'nin bugün bile

gökyüzünde yaşadığı, gökyüzünde kanatlı atlarla dolaşan Nart kahramanlarına yol gösterdiği söylenmektedir (Haciyeva, 1994:300).

Destanın yaratıcısı Satanay Biyçe'yi ve Nartları dünya dışı varlıklar olarak tahayyül ettiğinden onlar aynı zamanda ölümsüzdürler. Satanay Biyçe, Gök Tanrı'nın yanına gider ve gökyüzünde diğer Nart kahramanlarıyla birlikte hayatına devam eder.

METİNLER

1. Ariuw Satanay

Kündü Satanaynı atası
Aydı anı tabxan tatlı anası

Aydan anı Teññiz Teyri urlağandı
Anı atı Suw Celmawuz bolğandı

Teññiz Teyri ayrıkamda caşırğandı
Caşırğanlay nençа cılla aşırğandı

Ay tutulub közü beti qaralğandı
Açıwundan cüreginden taralğandı

Ay da, Kün da tutuladıla anı üçün
Titireyle, qaltırayla anı üçün

Cerden ala carıqların tıyadıla
Cılab ala culduzlanı cıyadıla

Cerge ala miyik kökden qaraydıla
Satanaynı qaydağısın suraydıla

Ne bolğanın, qaydağısın tabalmaydıla
Celmawuzğa sorurğa ala bazalmaydıla

Ay cılasa közlerinden cavadı cawunla
Kün qızdırsa cerde canadı qawdanla

Satanaynı SuwCelmawuz buqdurğandı bermeydi
Ayrıkamda anı kişi körmeydi

Ayrıkamnı üsün tuban bla cabxandı
Kesi kirib teññiz tübge catxandı

Satanayğa Suw Anası qarağandı
Altın çaçın qolu bla tarağandı

Ne bolsa da künü aman bla batxandı
Teññiz taññı aman bla atxandı

Bölek cılla cılay cılay turğandı
Bir keçede qaçarğa al burğandı

Betin boyab çıqğandı teññiz cağağa
İzley barıb miññendi qayın qaññağa

Butun qolun qalaq etib tartxandı
Celle süre qara cerge atxandı

Almastıla körüb anı alğandıla
Qara ormaññа eltib aşla salğandıla

Almastıla tamır aşla bergendile
Satanaynı sıylı, ariuw körgendile

Almastıla söleşe bilmey edile
Satanaynı bir de erşi körmey edile

Bir kün bıla çaba corta ketdile
Bilmegenley bir töbege cetdile

Ol töbeden as-mus iyis urub başladı
Qart almastı birden esin taşladı

Qalğanları birden artxa qaçdıla
Qara ormaññа tük tük bolub uçdula

Ullu töbe qart emegen bolğandı
Ceti cüz cıl ormanda turğandı

Ol Satanay qaçalmayın qalğan edi
Qart emegen tutayım deb barğan edi

Ol közüwde Satanay betin açıb qarağan edi
Birden emegenni caññız közü qamağan edi

Caññız közü cuq körmeyin qalğan edi
Açıwlanıb qaya taşla alğan edi

Cuq körmeyin taşla bla ata edi
Cerden sermeb topuraqla cuta edi

Kele kelib tik qayadan cığılğan edi
Töppe çarxı suw taşlağa cağılğan edi

Qız Satanay qaldı kesi caññızlay
Qara ormanda kesi allına calanlay

Köb aylaññandı qara ormanda abına
Amalsızdan Cer Teyrige tabına

Ariuwluğu taşnı tawnu carıta
Xar bir zatnı ol kesine qarata

Satanaynı körgende toxtay edile suwla da
Keçelede da carıy edile tüzle, tawla da

Ol Satanay köb aylaññandı el tabmay
Aşarına bir burxu gırcın qabmay

Kele kelib ol Nart elge kirgendi
El qıyırında qurtxa qatın körgendi

Qurtxa qatın Satanaynı alğandı
Tutub kelib gumusuna salğandı

Caşırtınlay qurtxa anı ösdürgendi
Örüzmekge qıznı alay sezdirgendi

Qatınlıqğa Örüzmekge bergendi
Örüzmek da andan aqıl bilgendi

Ol Satanay bolğandı Nartla anası
Örüzmek da bolub Nart askerni atası.

(Haciyeva, 1994:71-73)

1. Güzel Satanay
Güneştir Satanay'ın babası
Aydır onu doğuran tatlı annesi

Aydan onu Deniz Tanrısı çalmış
Onun adı Su Ejderi imiş

Deniz Tanrısı adada gizlemiş
Gizleyerek birçok yıl zaman geçirmiş

Ay tutulup gözü yüzü kararmış
Acısından yüreği daralmış

Ay da, Güneş de tutuluyorlar onun için
Titriyorlar, sarsılıyorlar onun için

Yeryüzünden onlar ışıklarını kesiyorlar
Ağlayıp onlar yıldızları topluyorlar

Yeryüzüne onlar yüksek gökyüzünden bakıyorlar
Satanay'ın nerede olduğunu araştırıyorlar

Ne olduğunu, nerede olduğunu bulamıyorlar
Ejdere sormaya onlar cesaret edemiyorlar

Ay ağladığında gözlerinden yağıyor yağmurlar
Güneş kızdırdığında yeryüzünde kavruluyor otlar

Satanay'ı Su Ejderi gizlemiş vermiyor
Adada onu hiç kimse görmüyor

Adanın üstünü sisle kapatmış
Kendisi girip denizin dibine yatmış

Satanay'a Su Tanrıçası bakmış
Altın saçını eliyle taramış

Ne var ki bütün günü sıkıntıyla geçmiş
Denizde şafak sıkıntıyla aydınlanmış

Uzun yılları ağlayarak geçirmiş
Bir gece kaçmaya niyet etmiş

Yüzünü boyayıp çıkmış deniz kenarına
Arayıp gidip binmiş kayın ağacına

Elini ayağını kürek yapıp çekmiş
Rüzgârlar sürükleyip karaya atmış

Ucubeler görüp onu almışlar
Kara ormana götürüp yiyecekler vermişler

Ucubeler bitki kökü yiyecekleri vermişler
Satanay'a değer verip sevmişler

Ucubeler konuşmayı bilmiyorlardı
Satanay'a hiç kötü muamele etmiyorlardı

Bir gün bunlar koşa koşa gittiler
Bilmeden bir tepeye vardılar

O tepeden dev kokusu gelmeye başladı
İhtiyar ucube birden bayıldı

Diğerleri hemen geri kaçtılar
Kara ormana dağılıp uçtular

Büyük tepe meğer ihtiyar bir dev imiş
Yedi yüz yıldan beri ormanda imiş

Satanay kaçamadan kalmıştı
İhtiyar dev yakalayım diye varmıştı

O sırada Satanay yüzünü açıp bakmıştı
Birden devin tek gözü kamaşmıştı

Tek gözü hiçbir şey göremeden kalmıştı
Öfkelenip kayaları almıştı

Hiçbir şey görmeden taşları atıyordu
Yerden kapıp toprakları yutuyordu

Gele gele sarp kayalıktan düşmüştü
Kafası parçalanıp taşlara bulaşmıştı

Genç Satanay kaldı kendi başına yalnız
Kara ormanda kendi başına korumasız

Çok dolaşmış kara ormanda tökezleyip
Çaresizlikten Yer Tanrısına yalvarıp

Güzelliği dağı taşı aydınlatarak
Her bir şeyin dikkatini kendisine çekerek

Satanay'ı gördüğünde duruyordu ırmaklar da
Geceler aydınlanıyordu ovalar, dağlar da

Satanay çok dolaşmış bir köy bulamadan
Yemek için bir parça ekmek yemeden

Gele gelip o Nart köyüne gelmiş
Köyün kenarında cadı kadın körmüş

Cadı kadın Satanay'ı almış
Tutup mahzenine kapatmış

Gizlice cadı onu büyütmüş
Örüzmek'e kızı böyle sezdirmiş

Eş olarak Örüzmek'e vermiş
Örüzmek de ondan akıl öğrenmiş

Satanay olmuş Nartların anası
Örüzmek de olup Nart askerlerin atası.

2. Satanay Demir-Kapı Askerlerini Yeniyor

Güzeller güzeli, bilge, çalışkan ve becerikli Satanay Biyçe, Nart Örüzmek'in karısıdır. Satanay Biyçe'yi, Nart yurtlarının baş cadısı Tohana adlı kadın büyütmüştür. Satanay Biyçe'den önce, Nart yurtlarının kadınları biçki dikiş bilmiyorlarmış. Nartlar eti çıplak ateş üzerinde kebap yaparak yerlermiş. Bunun üzerine Satanay Biyçe bir tencere imâl etmiş ve Nartlara eti suda haşlamayı öğretmiş. Bunun dışında yine tahıldan un yapmasını, undan da ekmek pişirmesini öğretmiş. Satanay Biyçe her gün Nartlara yeni bir şey öğretmiş. Satanay Biyçe, Nart kadınları için kumaş dokuma makinesini, kirmanı ve tarağı icat etmiş.

Satanay Biyçe yeryüzündeki bütün ağaçların ve bitkilerin dilini bilmekteymiş ve onlarla konuşabiliyormuş. Bu sayede bütün hastalıkların çaresini bitkilere sorup öğreniyor ve bitkilerden her türlü hastalığın ilacını yapabiliyormuş. Hatta, Satanay Biyçe bir gün ölümsüzlük iksirinin yapıldığı bitkiyi bile bulmuş. Fakat Satanay Biyçe bu ölümsüzlük bitkisinden iksir yaparak kendisi içmemiş, diğer Nart kahramanlarına da içirmemiş.

Bir gece Nartlara kötü bir haber gelir. Söylenenlere göre Demir-Kapı ordusu, Nart ülkesini yağma etmek üzere yola çıkmıştır. Nartların lideri olan Örüzmek ortalarda yoktur. Bu yüzden Nartlar telaşa düşerler. Satanay Biyçe, Örüzmek'in nerede olduğunu bulmak için, Tohana adlı analığından miras kalan sihirli aynasına bakar. Örüzmek'in ağır yaralı şekilde bir mağarada yattığını görür. Hemen, büyük oğlunu, Örüzmek'i alıp getirmesi için gönderir. Oğlu, kanatlı atıyla, babasını o mağaradan alıp getirir. Satanay Biyçe bitkilerden hazırladığı merhemleri Örüzmek'in yaralı yerlerine sürer. Fakat, Örüzmek çok ağır yaralı olduğu için ayağa kalkacak halde değildir. Bunun üzerine Satanay Biyçe, Demir-Kapı ordusuna karşı savaşmak üzere Nart askerlerinin sevk ve idaresini kendisi almaya karar verir.

Satanay Biyçe ilk olarak Nartların demircisi Debet'e bir gün bir gece içerisinde bin adet kılıç, bin adet yay ve yirmi bin adet de ok hazırlatır. Satanay Biyçe, Debet'in hazırladığı silahların ucuna yılan zehiri sürer. Daha sonra Satanay Biyçe bir gün bir gece içerisinde bin adet asker elbisesi hazırlayıp Nart askerlerini giydirir.

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Satanay Biyçe, Örüzmek'in kıyafetlerini giyer, silahlarını kuşanır ve yüzünü de Örüzmek'e benzetir. Örüzmek'in kılığına giren Satanay Biyçe, Nart askerlerinden oluşan ordusuyla birlikte, Demir-Kapı ordusunun Nart ülkesine girmesini önlemek üzere yola koyulur. Satanay Biyçe ve Nart ordusu Hazar denizi kıyılarına kadar gelirler. Burada biraz dinlendikten sonra Argın ırmağı kenarına kadar ilerleyip burada karargâh kurarlar.

Şafağın sökmesiyle birlikte, Demir-Kapı'nın devlerden oluşan askeri birlikleri, Nartların karargâhının olduğu yere gelirler. Demir-Kapı'nın dev askerlerinin her birinin elinde on kulaç uzunluğunda mancınık, sırtlarında da içi büyük ve sivri taşlarla dolu sığır derisinden yapılmış heybeler bulunuyordu. Alınlarında parlayan tek gözleri, etrafa yaydıkları pis vücut kokularıyla iğrenç ve ürkütücü bir görünüm sergileyen dev askerler Nartları görünce saldırıya geçerek mancınıklarla sivri taşları atmaya başlarlar. Nart askerleri de zehirli oklarını fırlatırlar. Fakat Nartların fırlattığı oklar dev askerlere işlemez. Bunun üzerine Satanay Biyçe, bir bölük askerin kendisiyle kalmasını, diğer askerlerin hepsinin Hazar denizi kıyılarına doğru çekilmesini söyler. Daha sonra, Satanay Biyçe kendisiyle kalan askerlerle birlikte yakındaki bir koruluğa gider. Burada yüz tane büyük kazan içerisinde et pişirir. Et kazanlarının içine zehirli bitkilerden de koyar. Daha sonra yanında kalan askerleri de alıp Hazar denizi kıyılarına doğru kaçar. Onları takip eden dev askerler koruluktaki içi etle dolu kazanları görünce çok sevinirler ve savaşı unutup etleri yemeye koyulurlar. Zehirli etleri yiyen dev askerlerin hepsi orada ölür.

Devlerin arkasından gelen Demir-Kapı'nın insanlardan kurulu ordusu, devleri ölmüş vaziyette görünce kendi başlarına Nartları takip ederek onlarla savaşmaya cesaret edemezler. Onları, Hazar denizi kıyılarında bekleyen Satanay Biyçe, sihirli aynasına bakarak Demir-Kapı ordusunun bu durumunu anlar ve Nart ordusunu karşı saldırıya geçirir. Nartlar, Demir-Kapı askerlerinin yarısını öldürüp, yarısını da esir alırlar. Daha sonra, Satanay Biyçe ve Nart askerleri bütün ganimeti toplayıp sağ esen bir şekilde kendi yurtlarına dönerler (Haciyeva, 1994:105-106).

3. Satanay Biyçe ile Nartların Yeryüzünden Gökyüzüne Uçtukları Hakkında

Satanay, bütün Nartların anası olarak bilinir. Dünyada ondan daha güzel, daha akıllı bir canlı yaratılmamıştır. Bütün dünyaya akıl ve namus mefhumunu o dağıtmıştır. Satanay, olmuş ve olacak olan her şeyi bilir. Satanay'ın babası Güneş, annesi de Ay'dır. Satanay gökyüzünde doğmuştur. Satanay'ın Yer Tanrısı tarafından büyütüldüğü söylenir. Fakat kimileri ise Satanay'ın Celmavuz tarafından kaçırıldığını, Güneş ile Ay'ın da bu yüzden tutulduğunu söylerler. Güneş, Satanay aklına geldiği zaman, sıcaklığıyla dünyayı kasıp kavuruyor, bütün denizleri ve ırmakları kurutuyormuş. Ay tutulduğu zaman ise yağmur yağıyor, sel olup bütün ırmaklar taşıyormuş.

Satanay'ı yeryüzünde Su Tanrıçası büyütmüş. O, Satanay'ı çok seviyormuş. Satanay'a bizzat kendisi bakıyormuş. Satanay ismini ona Su Tanrıçası'nın verdiği söylenir. Güneş ve Ay'ın küçük kızı babası ve annesi aklına geldiği zaman ağlarmış. Böyle olduğu zamanlarda Su Tanrıçası Satanay'a oynaması için yakut, elmas gibi değerli mücevherlerini verirmiş. Satanay bu değerli taşların içinde en çok "sata" (kırmızı mercan) taşıyla oynamayı severmiş. Bu yüzden Su Tanrıçası ona Satanay ismini vermiş.

Satanay, Celmavuz'dan kaçarak Nart ülkesine gelmiş. Daha sonra burada Nart kahramanlarının lideri olan Örüzmek'le evlenmiş. Satanay pek çok konuda Nartlara yol göstermiş, bu şekilde aradan uzun zaman geçmiş. Nartlar yeryüzündeki düşmanları olan çirkin dev yaratıkları ve canavarların hepsini öldürmüşler. Nihayetinde Nartların yeryüzünde yapacakları bir iş kalmamış. Bunun üzerine Gök Tanrısından buyruk gelmiş ve Nart-

lar kanatlı atlarıyla gökyüzüne uçup yeryüzünü terk etmişler. Satanay ise yeryüzünde kalmış, buradaki insanlara pek çok şey öğretmiş. İnsanlara ekmek pişirmesini, boza yapmasını, ateş yakmasını, kadınlara taşlarla fal bakmasını, erkeklere de hayvanların kürek kemiğiyle fal bakmasını öğretmiş.

Satanay bir gün "Yeryüzünde yapacak bir işim kalmadı, artık beni de Nartların yanına alın" diye Gök Tanrısına yalvarmış. Daha sonra Satanay bir gece rüyasında: "Dağların zirvesindeki Nart mâbedine çık, Gök Tanrısı gökyüzünden sana bir urgan sarkıtacak ve seni kendi yanına alacak" diye bir ses duymuş. Bunun üzerine Satanay Biyçe rüyasında tarif edilen yere gider. Gökyüzünden bir urganın sarkıtıldığını, urganın ucunda da büyük bir sepetin olduğunu görmüş. Satanay hemen bu sepetin içine girip oturmuş ve gökyüzüne doğru hareket etmiş. Satanay Biyçe'nin bugün bile gökyüzünde yaşadığı, gökyüzünde kanatlı atlarla dolaşan Nart kahramanlarına yol gösterdiği söylenmektedir (Haciyeva, 1994:299-300).

KAYNAKLAR

ADİLOĞLU, Adilhan., "Karaçay-Malkar Nart Destanları", Karaçay-Malkar Dergisi, Sayı: 4, Ankara, 1993.

ADİLOĞLU, Adilhan., "Karaçay-Malkar Türklerinde Nart Destanları", Yeni Türkiye Dergisi-Türk Dünyası Özel Sayısı, Sayı: 15 (I. Cilt), Ankara, 1997.

BAYRAMUQLANI, Umar., "Qaraçay Folklorda Sxurtuqnu Tuwduqları", Şorqa, Çerkessk, 1982.

BAYRAMUKOV, U. Z., "K Etimologii Slova Nart", Problemı İstoriçeskoy Leksiki Karaçayevo-Balkarskogo i Nogayskogo Yazıkov, Çerkessk, 1993.

DUMEZİL, G., Osetinskiy Epos i Mifologiya, Moskova, 1976.

DYAÇKOV-TARASOV, A.N., "Zametki o Karaçaye i Karaçayevtsah" SMOMPK, No: 25-2, Tiflis, 1898.

HABİÇLANI, Magomet, "Qaraçay Nart Eposnu Nartlarını Üsünden", Zamanını Awazı, Çerkessk, 1973.

HACİYEVA, T.M. (vd.), Malqar-Qaraçay Nart Epos, Moskova, 1994.

KAŞGARLI, Mahmut., Divanü Lûgati't-Türk, Çeviren: Besim Atalay, III. Cilt, Ankara, 1992.

KIRZIOĞLU, Fahrettin., Kıpçaklar, TTK Yayınları, Ankara, 1992.

LAYPANOV, K.T.-MİZİYEV, İ.M., O Proishojdenii Türkskih Narodov, Çerkessk, 1983.

OSTRYAKOV, P., "Narodnaya Literatura Kabardintsev i Ee Obraztsı", Vestnik Evropı, Tom: 4, No: 8, Peterburg, 1879.

ÖZBAY, Özdemir., Mitoloji ve Nartlar, Ankara 1990.

POTANİN, G.N., Vostoçnıye Motivi v Srednevekovom Evrope Epose, Moskova, 1899.

RKLİTSKİY, M.V., "K Voprosu o Nartah i Nartskih Skazaniyah", İzvestiya Osetinskogo NİI Krayevedeniya, No: 2, Vladikafkaz, 1927.

URUSBİYEV, S.İ., "Skazaniya O Nartskih Bogatıryah U Tatar-Gortsev Pyatigorskogo Okruga Terskoy Oblasti", SMOMPK, No: 1, Tiflis, 1881.